

MARNEY BLOM

IN DE
SCHADUW
VAN DE **ZON**

Een waargebeurd verhaal
tijdens de Japanse
bezigting van voormalig
Nederlands-Indië


GIDEON

In de schaduw van de zon

Originally published by Toviyahu Publishing, a division of Acts News Network,

Inc., under the title Shadow of the Sun.

Copyright © 2020 Marney Blom

www.shadowofthesun.org

Copyright © 2025 Nederlandse uitgave: Uitgeverij Gideon

Auteur: Marney Blom

Vertaler: Tobya Jong

Redactie: Uitgeverij Gideon

Coveridee en coverelementen: Ken Jansen

Coverontwerp: Jonathan Reining, Jore ontwerp

Typografie binnenwerk: Coco Bookmedia, Amersfoort

Jaar van uitgave: augustus 2025

Uitgave: Gideon, Hoornaar, Nederland

www.gideonboeken.nl

ISBN: 978-90-5999-280-1

NUR: 337, 342

Alle rechten voorbehouden

INHOUD

<i>Voorwoord</i>	9
<i>Proloog</i>	11
1. Ga met God	13
2. Een leven als zendeling	21
3. Waar je hart is, ben je thuis	31
4. De kleur rood	43
5. Van alle hulp verstoken	63
6. De val van Nederlands-Indië	73
7. Flor, ik hou van je	87
8. Levensgevaar	97
9. De keizer regeert	113
10. Bestemming onbekend	131
11. De dag waarop de hemel openging	145
12. Als beesten in een kooi	163
13. De spoorlijn des doods	181
14. De duistere nacht van de ziel	201
15. Op weg naar huis	219
16. De schoenmaker	241
17. De rijzende zon	255
18. Wees flink	261
19. Gevangenen vol hoop	277
20. Luchtpost	293
21. Een speciale bestelling	311
<i>Epiloog</i>	331
<i>Dankwoord</i>	335
<i>Eindnoten</i>	339
<i>Over de schrijfster</i>	341

*Ik draag dit boek op aan mijn ouders, die al bij de Heer zijn –
Hans Blom en Ineke Blom-Giliam.*

Ik mis jullie.

*En aan mevrouw Dawn Roherty, mijn lerares Engels aan de Peoples
Christian Academy (eerder de Paul B. Smith Academy) in Toronto,
die me na het lezen van een van mijn opstellen vroeg of Engels mijn
tweede taal was!*

Dat bewijst maar weer – niets is onmogelijk voor God.

VOORWOORD

Mijn leven staat al meer dan vijftig jaar in het teken van één enkel doel: zending!

In die periode mocht ik leidinggeven aan een zendingsorganisatie die pionierswerk doet in Azië, en hebben we ons in enkele van de meest gesloten landen ter wereld gewaagd. Zo waren we aanwezig in het door oorlog verscheurde Vietnam en Cambodja, in China ten tijde van de bloedige culturele revolutie in de jaren zestig van de vorige eeuw, en hebben we gewerkt in Buiten-Mongolië, Nepal, het Himalayagebergte en Pakistan. We hebben daar grote oogsten mogen zien, die zonder uitzondering behaald werden door intens lijden en zware beproevingen heen.

Misschien vraag je je af waar we die vrijmoedigheid vandaan haalden. In mijn geval is het antwoord eenvoudig: de boeken die ik in mijn tienertijd in Hong Kong las over zendelingen – bijvoorbeeld de verhalen over dr. Hudson Taylor die de gevaarlijkste, meest onherbergzame gebieden van China binnentrok. Die boeken inspireerden me, daagden me uit en vormden me, en ik schat in dat ze dat effect op veel jongeren hadden.

Nu ben ik in de zeventig, maar *In de schaduw van de zon* van Marney Blom had diezelfde uitwerking op mij. Ik heb het manuscript gelezen tijdens de kerstvakantie, maar eigenlijk is 'lezen' niet het goede woord. Het was meer alsof ik een actiefilm zat te kijken – het verhaal had me helemaal in zijn greep!

Marney is een ongelooflijk begaafde verhalenverteller en filmmaker. En dat klopt ook wel, want ze is journalisten tv-verslaggever.

Het zou me niet verbazen als dit boek uitgroeit tot een hedendaagse zendingsklassieker.

Rev. Dr. David Wang

Emeritus directeur van Asian Outreach International

PROLOOG

DJATIBARANG, WEST-JAVA, MAART 1942

Een drukkende, vochtige hitte daalde neer op de gewapende Nederlandse soldaten die zich verstoppt hadden tussen de bomen langs de oever van de Djatibarangrivier. Een lange soldaat, zo te zien van Friese origine, sloeg met één hand een zoemende mug dood. In zijn andere hand hield hij een ontsteker. Hij wachtte met ingehouden adem op het bevel om af te drukken, wat de verwoesting van de reusachtige spoorbrug vlak voor hem zou betekenen. Het was maart 1942 en het keizerlijke leger van Japan was bezig met een bliksemsnelle invasie van het Nederlands-Indische eiland Java. Alle gezonde Nederlandse mannen die in de koloniën woonden waren opgeroepen voor militaire dienst, zelfs gewone burgers zoals Menno Giliam, die hoofd was van een plaatselijke zendingsschool.

Vanaf zijn uitkijkpost twintig meter verderop zag een jonge sergeant het sein van de explosieendienst en hij gebaarde naar Menno. Alles veilig! Menno drukte met kracht op de knop van de ontsteker. Het geluid was oorverdovend en de explosies spectaculair. Hout, metaal, rook en damp schoten omhoog terwijl

gedeeltes van de veelgebruikte spoorweg afbraken en als reusachtige dominostenen in de rivier stortten.

De soldaten doken in elkaar, hun hoofden beschermd door een legergroene helm met een leren nekflap terwijl ze beschutting zochten tegen de plotselinge regen van puin. Een griezelige stilte volgde. Toen de dichte stofwolk even later optrok, stonden alleen de betonnen pijlers van de brug nog overeind.

Menno, die diep onder de indruk was van de kracht van de ontploffingen, veegde met zijn onderarm het zweet van zijn voorhoofd. 'Mooi!' zei hij tegen de jonge rossige soldaat naast hem, terwijl ze overeind kwamen om nog eens goed naar hun werk te kijken. 'Dat zou de jappen moeten tegenhouden – in elk geval even.'

De spanning die de opdracht met zich meebracht, maakte plaats voor een uitgelaten stemming. De mannen, verrukt over het succes van hun missie, kwamen uit hun verstopplaats tevoorschijn, wisselden triomfantelijke kreten uit en zochten hun uitrusting bij elkaar. Menno draaide zich glimlachend om om de ontsteker weer in de houder te stoppen toen zijn aandacht getrokken werd door iets in de heuvels tegenover hen. Beweging?

'Zakken!' schreeuwde hij. 'Zakken! Misschien zijn het jappen!'

De mannen lieten zich plat op hun buik vallen, hun geweren in de aanslag. Ze ademden zwaar, bang dat zelfs de kleinste beweging hen zou verraden.

Het was al te laat. Een regen van kogels werd afgevuurd door een groep extreem gedisciplineerde, in camouflagekleding gestoken Japanse soldaten, die razendsnel langs de rivierbedding afdaalden. Het kleine groepje Nederlandse dienstplichtigen zocht halsoverkop dekking. Doodsbang en in de minderheid lieten ze elke poging om het geweervuur te beantwoorden al snel varen.

GA MET GOD

FRIESLAND, NEDERLAND, AUGUSTUS 1928

Er stak een storm op uit het westen, zodat de zware, doordringende geur van grazende koeien zich vermengde met de vochtige lucht uit de Noordzee. Menno kneep zijn blauwe ogen tot spleetjes terwijl hij op zijn versleten fiets tegen de wind in trapte, vastbesloten de regen voor te blijven. Zwaar ademend fietste hij zo snel hij kon naar het kleine Friese dorpje Boazum in het noorden van Nederland.

De kaarsrechte weg zat vol gaten en kuilen, en doorsneed het glooiende akkerland dat weer omgeven werd door een netwerk van sloten en greppels. Het landschap was vlak, afgezien van een enkele hoog oprijzende windmolen. De weg bewoog met het glooiende landschap mee en voerde over een houten boogbrug, waarvan de planken onder zijn fietsbanden ratelden. Even verderop week hij zonder snelheid te verliezen uit voor een boerenwagen die werd voortgetrokken door een prachtige, diepzwarte Friese merrie. Menno had namelijk een missie.

Hij fietste over het smalle klinkerweggetje dat naar het kleine dorpje met de pittoreske huisjes leidde. Met de wind in zijn rug racete hij naar de schoenmakerswinkel. Hij sprong van zijn fiets nog voor die helemaal tot stilstand gekomen was en zette hem tegen de muur van rode baksteen.

Een zelfgemaakte koperen bel klingelde toen Menno de winkeldeur openduwde en naar binnen stormde. 'Albert! Flor mag gaan!' Achter de ruwhouten toonbank stond een potige schoenmaker met een vriendelijk gezicht, zeker twintig jaar ouder dan hij. De man keek op terwijl Menno zijn muts van zijn hoofd rukte en zijn woeste krullen langs zijn voorhoofd vielen.

Albert, die bezig was met het naaien van een kapotte schoen, trok zijn wenkbrauw op en tuurde over zijn bril. 'Flor heeft het medische onderzoek doorstaan!' riep Menno uit. 'De Friese zending zegt dat ze fit genoeg is om naar Nederlands-Indië te gaan. We mogen gaan!'

'Menno, jongen, dat is fantastisch! Zelfs na alle problemen die ze met haar rug gehad heeft?' De mollige schoenmaker stond op van zijn krukje om hem hartelijk de hand te schudden. Menno stapte naar voren en sloeg zijn armen om hem heen.

'Maar... moeten jij en Flor dan niet eerst trouwen?'

'Jawel! En dat duurt niet lang meer. Een week of twee, denk ik.' Menno glimlachte stralend. 'En als alles volgens plan gaat, vertrekken we de week daarna per boot naar Nederlands-Indië.'

'*Fan herte lokwinske!*' De Friese schoenmaker was oprecht blij voor zijn vriend. Hij keerde met een grijns terug naar zijn werkbank.

Omdat de woning van de familie Giliam grensde aan Alberts woning annex werkplaats, had hij zelf gezien hoe hard Menno gewerkt had om toegelaten te worden tot een overzeese

zendingsbediening. Als zoon van een arme melkveehouder werd van Menno verwacht dat hij na het afronden van de middelbare school ging werken, om te helpen om in het onderhoud van zijn familie te voorzien. Maar na een lange dag werken op het land trok hij zich terug op zijn kleine kamertje boven in de schuur, waar hij tot diep in de nacht studeerde bij het licht van een olielamp.

Hij volgde een correspondentie cursus en vier jaar later slaagde hij voor zijn staatsexamen, waarmee hij officieel bevoegd was als onderwijzer. Hij had nog twee jaar nodig om ook zijn bevoegdheid voor de middelbare school te halen, en vervolgens volgde hij de opleiding voor hoofdmeester. Hij was halverwege de twintig toen hij, tegen alle verwachtingen in, zijn doelen op onderwijsgebied behaald had – een enorme prestatie voor iemand met zijn sociaal-economische achtergrond.

Vervolgens zette Menno zijn zinnen op het verre, exotische Nederlands-Indië (het huidige Indonesië). Hij had hard gewerkt om een beroep te kunnen uitoefenen dat hem in staat zou stellen om te reizen en de wereld te ontdekken, en ongeschoolde mensen de kans te geven om meer te horen over dat wat het allerbelangrijkste was in Menno's leven – God.

Er was echter één voorwaarde waaraan Menno niet voldeed, waardoor het onmogelijk was om namens de Friese zendingsorganisatie waarbij hij was aangesloten naar het buitenland te worden uitgezonden. In 1928 was het ongepast dat een jonge, ongetrouwde, mannelijke kandidaat in het buitenland zou dienen. De liefvallige maar breekbare achttien jaar oude Flor Zijlstra, met wie Menno graag wilde trouwen, leek fysiek niet opgewassen tegen het zware leven dat haar als zending in Nederlands-Indië te wachten stond. Ze had de verplichte lichamelijke onderzoeken meer dan eens ondergaan en was telkens afgekeurd. Maar hoewel Flor nog steeds weleens last had van haar rug, hadden de artsen van de zendingsorganisatie haar deze keer wel goedgekeurd.

‘Albert, ik zal deze plek missen.’ Menno liet zijn blik door het kleine winkeltje glijden waar hij en Albert zoveel uren samen hadden doorgebracht. Zijn blik bleef hangen bij de kunstig gemaakte zwarte pump die nu op de werkbank lag. ‘Ik heb genoten van onze gesprekken, en van de kans om de meester aan het werk te zien.’

Albert liet de half genaaide schoen met een bons op de werkbank vallen. Toen stond hij op en hij liep naar de etalage. Hij staarde naar buiten, zijn rug naar Menno gekeerd om zijn verdriet te verbergen. Hij keek naar het kanaal dat achter de winkel langsliep en zag in de stromende regen een man voorbijvaren. ‘Weet je zeker dat Flor het leven in Nederlands-Indië aankan? Met al die malariamuggen en de hitte? Ik kan me voorstellen dat dat moeilijk voor haar is.’

Menno legde een hand op Alberts schouder om hem gerust te stellen. Hij wist dat zijn vriend hem zou missen en vermoedde dat hij hem op andere gedachten probeerde te brengen. ‘Maak je geen zorgen. Met mij aan haar zijde komt dat prima in orde.’

Door de deuropening achter in de winkel klonk een melodieuze vrouwenstem: ‘Albert! Koffie!’

De schoenmaker zuchtte. Hij ontmoette Menno’s enthousiaste blik en sloeg zijn ogen neer terwijl hij naar de deur sjokte. Hij bleef halverwege staan en hief zijn hoofd om de rijke geur die de winkel binnen zweefde op te snuiven. Koffiebonen van Java. ‘Ik kom zo, schat.’ Hij draaide zich weer om naar Menno. ‘Ik hoor weleens wat geruchten uit Nederlands-Indië. Niet alle inlanders zijn blij met de Nederlandse overheersing. Als ze op een dag hun onafhankelijkheid eisen, kon het nog weleens een grote puinhoop worden daar.’

Albert keek de jonge schoolmeester indringend aan. ‘En dan is Japan er natuurlijk nog...’

De sombere stemming die de anders zo optimistische Albert overviel gaf Menno een ongemakkelijk gevoel. 'Japan?'

'Er wordt gezegd...' Albert boog naar voren, 'dat de Japanse zakenlui die in Nederlands-Indië werken in werkelijkheid spionnen zijn. Het is geen geheim dat ze hun oog op Nederlands-Indië hebben laten vallen – en op alle rijkdommen die daar te vinden zijn.'

'Ha!' lachte Menno terwijl hij zijn vinger over een gerepareerde schoen liet glijden die op de toonbank stond. *Dat is het natuurlijk,* dacht hij bij zichzelf. *Hij is bang dat we gevaar zullen lopen.*

'Albert! Ik heb zes jaar gewerkt om schoolhoofd te kunnen worden, en nu heeft God me een vrouw gegeven die bereid is om aan de andere kant van de wereld te gaan wonen. Ik ga sowieso.' Menno's ogen glinsterden vastberaden. 'En je vergeet iets heel belangrijks. Flor en ik – we gaan niet alleen. We gaan samen met God!'

'Dat weet ik wel.' Albert schudde zijn hoofd en glimlachte naar zijn koppige jonge vriend. 'Als jij iets in je hoofd hebt, laat je je door niets of niemand tegenhouden. Maar... ik denk niet dat het gemakkelijk zal zijn.'

De hemel leek het met hem eens te zijn. Boven hun hoofd rommelde de donder en het begon nog harder te regenen.



DE CAMERA KLIKTE EN MENNO EN FLOR WAREN EVENTJES VERBLIND door het flitslicht. Het was hun huwelijksdag en ze poseerden stijfjes voor de officiële foto's. 3 september 1928 was eindelijk aangebroken, en het was een dag vol belofte. Na de ceremonie die eerder die dag in de gereformeerde kerk van Boazum was gehouden, had de familie zich nu in een plaatselijke fotostudio verzameld voor trouwfoto's. Flor, die een kop kleiner was dan

Menno, hief haar fijnbesneden, lelieblanke gezichtje op naar haar kersverse echtgenoot en stak verlegen haar hand uit om zijn das recht te trekken. De knielange trouwjurk met verlaagde taille die ze zelf genaaid had, viel in sierlijke plooien langs haar tengere lichaam.

Ze wisselden een liefdevolle blik uit. De 1,85 meter lange Menno, elegant en knap met zijn typerende, woeste bos donkere krullen, genoot van de aandacht van zijn jonge bruid. 'Ik zal goed voor je zorgen,' fluisterde hij.

'Dat weet ik.' Flor vertrouwde haar man volledig.

Het pasgetrouwde stel trok hun gezicht in de plooi en ze gingen weer netjes rechtop staan voor de camera. Nog een paar lichtflitsen en het heilige verbond van hun huwelijk was op de gevoelige plaat vereeuwigd.



FLOR HIELD HAAR HOED STEVIG VAST OM TE VOORKOMEN DAT EEN plotselinge koude windvlaag hem van haar hoofd zou rukken. De Nederlandse vlag boven hen danste in de wind. Het was eind september en de SS Tjerimai stond op het punt om de haven van Rotterdam uit te varen. Menno en Flor stonden tegen de reling van de boot geleund en wierpen een laatste blik op de aanlegsteiger. Elegant geklede heren in maatkostuums en dames in mantels met een bontkraag, sommige omringd door een horde rumoerige kinderen, verdrongen zich op het houten dek en zwaaiden naar vrienden en familieleden onder hen.

Toeoeoet! Uit de scheepstoeter klonk een laag waarschuwings-sigitaal als laatste voorbereiding op hun vertrek. Flors ogen vulden zich met tranen. 'Menno, ik zal iedereen zo vreselijk missen,' zei ze terwijl ze naar de menigte zwaaide.

‘Schat, we krijgen de kans om de wereld te zien!’ Menno sloeg zijn armen beschermend om zijn bruid heen en trok haar tegen zich aan. Hoewel hij hoorde dat ze verdrietig was, kon hij zijn opwinding niet verbergen.

‘Iedereen aan boord!’ klonk de dreunende stem van de kapitein uit de luidspreker boven hen.

Het lawaai van laatste afscheidskreten klonk op terwijl het schip in beweging kwam en koers zette naar het Nederlands-Indische eiland Java – een reis die een maand zou duren.

De frisse westenwind zwol aan, en even verderop vloog een groep krijsende zeemeeuwen rondjes rond een houten vissersboot die net aan kwam varen. Het enorme schip voer langzaam bij de steiger vandaan en gleed de haven uit, op weg naar het donkere, onrustige water van de Noordzee.

EEN LEVEN ALS ZENDELING

GOMBONG, MIDDEN-JAVA, NEDERLANDS-INDIË, HERFST 1941

De Christelijke Hollandse Inlandse School was gevestigd in een indrukwekkend gebouw met rode dakpannen, en was omringd door een gigantische veranda met maar liefst tien pilaren. De school bood plaats aan vierhonderd Javaanse leerlingen en werd aan beide zijden geflankeerd door imposante palmbomen. Uit het smetteloze, wit gestuukte gebouw klonken de levendige stemmen van honderden kinderen, die het Nederlandse volkslied zongen. Het maakte niet uit hoe vaak Menno, hun zeer gerespecteerde hoofdmeester, het hen had horen zingen – hij kon er geen genoeg van krijgen.

Het was inmiddels al dertien jaar geleden dat hij in Nederlands-Indië was aangekomen, maar hij herinnerde het zich nog als de dag van gisteren. De cultuurschok had onmiddellijk toegeslagen. De energieke, donkere Aziaten – veertig miljoen op alleen Java – spraken eigenlijk alleen Chinese en Indische dialecten. De verzen-
gende hitte en de luchtvochtigheid, de reusachtige palmbomen en de glooiende heuvels vormden een groot contrast met het platte,

serene akkerland en de schilderachtige Nederlandse dorpjes die hij en Flor hun hele leven gekend hadden.

Menno was onmiddellijk aangesteld als onderwijzer aan een zendingsschool in de tropenstad Kebumen. Acclimatiseren, de taal leren en integreren in de plaatselijke cultuur was soms best moeilijk geweest voor de nieuwe zendelingen, maar in 1937 was Menno bevorderd tot hoofdmeester van een kleine school in bergachtig gebied, in de regio Wonosobo.

Voor Menno's aanstelling hadden er enkele christenen van Chinese komaf in het gebied gewoond, maar in de loop der jaren had de zendingsorganisatie in en rond Wonosobo tien christelijke scholen geopend en een grote christelijke kerk gesticht, waar zo'n vijfhonderd gelovigen samenkwamen. Het leven in Wonosobo, een kleurrijk stadje waar de temperatuur wat lager was, was dragelijker voor Flor en het gezin breidde zich verder uit.

In 1940 hadden de Giliams zeven kinderen en was Menno door de Friese zendingsorganisatie gevraagd om zich in te zetten voor de ontwikkeling van scholen in het tropische Gombong, in Midden-Java. Het was een militaire stad met een historisch fort dat nog uit de tijd van de Oost-Indische Compagnie stamde, en Fort Van der Wijck, waar soldaten van het Koninklijk Nederlands-Indische Leger (de KNIL) getraind werden.

Naast de school stond het zendingshuis in koloniale stijl waar de familie Giliam woonde. Beide gebouwen waren gevestigd aan de Grote Postweg, bij het belangrijkste kruispunt van de stad. Verderop langs de weg stond de Ambonese School, die plaats bood aan honderdvijftig leerlingen. Dankzij Menno's onophoudelijke inspanningen en zijn leiderschap liepen beide scholen als een zonnetje.

Op die herfstdag in 1941 klonk er behalve het zingen van de kinderen en het voortdurende, lage gezoem van de insecten buiten nog een ander geluid: dat van een naderende zwarte sedan. Dokter de Jong, een lange, slanke Nederlander van eind dertig, stapte haastig uit en opende het achterportier voor zijn twee blonde zoons.

‘Vooruit, jongens!’ drong hij aan. ‘Ze zijn al begonnen!’

De jonge stemmen in de school zongen vol overgave het Nederlandse volkslied: ‘Dat ik doch vroom mag blijven, Uw dienaar t’aller stond.’

De zoons van de dokter, die niet konden wachten om hun nieuwe, exotische omgeving te verkennen, renden naar de imposante, boogvormige deuren, waarboven een grote Nederlandse vlag wapperde en een klok met Romeinse cijfers hing.

Het overvolle, witgeverfde schoollokaal leek elektrisch geladen, de energie van de jonge, donkerharige Chinees-Indische leerlingen en de drie blonde Giliams was haast tastbaar. Alle kinderen stonden netjes gekleed achter een houten lessenaar, de jongens in katoenen overhemden en khaki shorts en de meisjes in eenvoudige pastelkleurige jurken. Voor in de klas, onder een statig, formeel portret van de geliefde Nederlandse koningin Wilhelmina, stond een tengere Indonesische onderwijzeres, gekleed in een traditionele sarong en een kleurige blouse en met haar hoofd gebogen.

Naast haar stond de veel grotere, gebruiende Menno, die er in zijn keurige witte pak heel gedistingeerd uitzag. In zijn donkere krullen was hier en daar een spoortje grijs zichtbaar. Vol vuur zong hij de woorden van zijn geliefde volkslied mee: ‘... *de tirannie verdrijven, die mij mijn hart doorwondt.*’

FOTO'S



*De trouwfoto van Menno en Florence Giliam, genomen in Friesland,
Nederland, op 3 september 1928.*



*De Christelijke Hollandse Inlandse School in Gombong, met het personeel en de kinderen.
Rechts van de school bevond zich het zendingshuis waar de Giliams woonden. [1]*



Menno Giliam en het team van onderwijzers, Keboemen, 1931. [1]